

Dr. sc. Željko Karaula
suradnik Zavoda HAZU Bjelovar
historik2000@gmail.com

Primljeno/Received: 11. VII. 2022.
Prihvaćeno/Accepted: 24. XI. 2022.
Rad ima dvije pozitivne recenzije
Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
DOI: <https://doi.org/10.47325/zj.6.7.1>

UDK 94(497.5Bjelovar)“1941/1945”
UDK 343/344

PITANJE BROJA ŽRTAVA USTAŠKOG I NJEMAČKOG TERORA NA BJELOVARSKOM GUBILIŠTU VOJNOVIĆ TIJEKOM RAZDOBLJA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE (1941. – 1945.)

Sažetak: U radu se daje kratak prikaz ustaškog i njemačkog terora u Bjelovaru za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske 1941. – 1945. s fokusom na problematiku istraživanja žrtava koje su strijeljane na visoravni Vojnović. Iako je nakon rata izvršena ekshumacija tamo ubijenih, ona nije bila očito cjelokupna te se od tada u bjelovarskoj javnosti pojavljuju donekle različite brojke stradalih, od nekoliko stotina do čak 909 žrtava. Službeni stav o tome u historiografiji nikada nije postignut.

Ključne riječi: NDH, teror, strijeljanje, žrtve, Vojnović, ustaše, Nijemci

Uvod

Pobjede koje su Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije (dalje NOVJ) izvojevali u drugoj polovini 1944. godine (oslobođenje Srbije, Makedonije i Crne Gore, Dalmacije, te Hercegovine u veljači '45.), dovele su do pozicija s kojih će u proljeće 1945. započeti završne operacije za oslobođenje zemlje. Već krajem 1944. bilo je vidljivo da NDH neće

preživjeti slom svoga pokrovitelja – Hitlerove nacističke Njemačke. Snage NOVJ odnosno Jugoslavenske armije nezaustavljivo su napredovale prema Zagrebu i sjeverozapadnoj Hrvatskoj. NDH se nalazila u stanju vojničkog poraza i rasula.⁷⁶⁸ Krajem travnja 1945. oružane snage NDH nisu više mogle oružano obraniti grad Bjelovar. Dana 3. svibnja general Rafael Boban zapovjedio je da se s vojskom NDH prema Austriji mora povlačiti i svo činovništvo grada, što je dovelo do toga da se veliki dio bjelovarskog građanstva pridružio zbjegu prema Austriji s poraženim snagama NDH od straha zbog ratnih razaranja, partizanske osvete i nevjerice oko sumorne budućnosti. Nakon proboja linije Orovac, Severin, Stara Rača, Kozarevac, jedinice 16., 17., i 40. divizije 4. svibnja prodiru u istočni dio Bjelovara. Zadnji otpor Jugoslavenskoj armiji (JA) pružen je na prilazima gradu, no brzo je svladan i partizani ulaze u grad Bjelovar 4. svibnja u 24. sata navečer. U dnevniku rada Štaba XXXIII. divizije X. korpusa za dan 4. svibnja 1945. stoji: „U 22. sata I. brigada nalazila se u južnom dijelu Hrgovljana, II. brigada u centru sela, III. brigada u sjevernom dijelu sela. U 24 sata I. brigada je ušla u Bjelovar, a II. brigada u Nove Plavnice, dok je III. brigada zaposjela sjeverni dio Hrgovljana. Neprijateljski gubici u tim borbama 25 mrtvih i 30 ranjenih. Naši gubici 10 mrtvih i 60 ranjenih.”⁷⁶⁹ O atmosferi koja je tada vladala u gradu zabilježeno je u izvješću OK KPH Bjelovar za mjesec svibanj: „Oduševljenje ulaskom našim 5. svibnja u grad opada, neprijatelj je odvuкао sa sobom skoro polovicu građanstva! Komitet će preko svih organizacija potaknuti kažnjavanje fašista. Dat je zadatak svim partijskim jedinicama skupljati podatke o fašistima i izdajicama i dostavljati ih OZN-i.”⁷⁷⁰ Naime, partizanskim snagama bilo je poznato da su ustaške vlasti i Nijemci tijekom 1941. – 1945. počinili u gradu Bjelovaru teške zločine i teror nad stanovništvom grada i okolice, posebno nad sudionicima i simpatizerima NOP-a, ali i civilima.⁷⁷¹

Nove komunističke vlasti još su se ranije pripremile za ovakvu situaciju. Tako je odlukom Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) 30. studenog 1943. osnovana Državna komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača da bi od 18. svibnja 1944. odlukom Predsjedništva Zemaljskog Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja

⁷⁶⁸ Detaljnije u: *Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944 – 1945.*, Vojnoistorijski institut JNA, Beograd, 1957., Nikola ANIĆ, *Antifašistička Hrvatska, Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Hrvatske 1941.-1945.*, Multigraf Marketing d.o.o., Zagreb, 2005. NOVJ je 1. ožujka 1945. preimenovana u Jugoslavensku armiju.

⁷⁶⁹ Hrvatski Državni arhiv Bjelovar (HR-DABJ), fond 106, Komanda Bjelovarskog područja, 22-35., C. Vojne jedinice, ustanove i organizacije, Dnevnik rada Štaba XXXIII divizije X. Korpusa počam od 1. III. 1944., za dan 4. svibnja 1945.

⁷⁷⁰ HR-DABJ, fond 188, Okružni komitet Komunističke partije Hrvatske Bjelovar, kut. 1., OK KPH Bjelovar, Izvještaj OK KPH Bjelovar za mjesec svibanj.

⁷⁷¹ Vidi: Željko KARAULA, *Moderna povijest Bjelovara 1871 – 2010.*, Tiskara Horvat – Naklada Breza, Bjelovar, 2012., Zdravko DIZDAR, Teror okupatora i ustaša i aktivnost NOP-a u Bjelovaru 1941 – 1945, *Bjelovarski zbornik*, 1989., str. 27-60.

Hrvatske (ZAVNOH) donesena odluka o osnivanju Zemaljske Komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača. Kao pomoćni organi s vremenom su se osnivale okružne, kotarske, gradske i općinske komisije. Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača imala je za cilj „prikupiti podatke i dokazni materijal s pomoću kojega se utvrđivala odgovornost i postojanje zločina, koje su okupatori i njihovi pomagači počinili neposredno pred rat odnosno za vrijeme okupacije”.⁷⁷² Nakon oslobođenja Bjelovara, 5. svibnja 1945. odmah su počele istražne radnje u okviru sudskih organa grada. Početkom lipnja 1945. počelo je konstituiranje Gradske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Bjelovar, da bi 20. srpnja 1945. bili određeni njeni nositelji: Robert Wagner, predsjednik Gradske komisije, bivši gradski senator Bjelovara, dr. Dragutin Bajs, tajnik Gradske komisije, odvjetnik iz Bjelovara, Angelina Flaš, daktilografinja Gradske komisije, privatnica iz Bjelovara, Pavao Imbrih, kurir Gradske komisije, privatnik iz Bjelovara. Kasnije su imenovani mnogi činovnici koji su radili u raznim tijelima Gradske komisije (npr. Đuro Gajić kao šef kancelarije, Milorad Ivanović, činovnik komisije itd.) da bi 16. lipnja 1945. Gradska komisija već napravila prijedlog vlastitog proračuna.⁷⁷³

Konstituiranjem nove komunističke vlasti, uslijedili su proglasi u kojima su se pozivali građani Bjelovara da prijave Komisiji za utvrđivanje ratnih zločina okupatora i njihovih pomagača svaku radnju svojih susjeda, poznanika za koje su znali da su radili protiv nove državne vlasti, ponajprije one koji su vršili zločine i druga kriminalna djela. Nakana ove akcije bila je prikupljanje podataka o pripadnicima ustaških formacija, kao i o ostalima koji su u tom pokretu sudjelovali ili ga aktivno ili pasivno potpomagali. Na osnovi tih informacija, ali i istraga OZN-e u Bjelovaru su pokrenuti mnogobrojni sudski postupci. Ovaj rad neće se baviti svim zločinima ustaškog režima i Nijemaca na bjelovarskom području, već samo onim žrtvama koje su stradale na gubilištu Vojnović.

Tako u izvješću Okružne komisije za istraživanje ratnih zločina okupatora i njegovih pomagača Bjelovar poslanom Zemaljskoj komisiji za istraživanje raznih zločina od 31. prosinca 1946. značajan je dio posvećen stratištu na Vojnoviću. Naime, tijekom jeseni 1941. zapovjedništvo Ustaškog stožera u Bjelovaru odlučilo je da se smaknuća, tj. strijeljanja i ukopavanja uhićenika s područja županije, po presudama ili bez, obavljaju na gradskoj periferiji – visoravni Vojnović.⁷⁷⁴ Tako se navodi da je većina tamo pogubljenih posljedica odluka Prijekog

⁷⁷² Detaljnije: Martina GRAHEK-RAVANČIĆ, Izvještaji Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača na području Bjelovara od 1944. do 1947. godine, *1945 – Razdjelnica hrvatske povijesti*, Hrvatski Institut za povijest, Zagreb, 2006., str. 339-342.

⁷⁷³ HR-DABJ, fond 48, Gradska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača, kut 1-4., Popis akata/1945., Odluka o imenovanju članova Gradske komisije Bjelovar, br. 14., 20. VII. 1945.

⁷⁷⁴ Savo VELAGIĆ, *Bjelovar i okolica u doba Drugoga svjetskog rata od 1941. do 1945. godine*, Čvor, Bjelovar, 1970., str. 38. Ova knjiga nikada nije tiskana iako je pripremljena za tisak 1970. godine. (U posjedu autora).

pokretnog suda (kratica P. p. s.) koji je povremeno dolazio u Bjelovar kao središte Velike župe Bilogora pod vodstvom suca dr. Vidnjevića i tužitelja dr. Vladimira Vrankovića te da su rezultat toga suda uvijek „masovna strijeljanja nacionalno i naprednog hrvatskog i srpskog življa”. Navodi se da su to zapravo bila lažna suđenja jer su mnogi dokazi i iskazi svjedoka i falsificirani i lažni, za što se pobrinuo Ustaški stožer Bilogora i Župsko redarstvo Bjelovar (posebno šef policije Dragutin Imper). U pravilu je svaki uhićenik bio podvrgnut mučenju nakon čega je bio prisiljen potpisati zapisnik saslušanja ili priznanje. I prije suđenja se znalo kakva se odluka za pojedinog uhićenika očekuje, jer se o tome odlučivalo u Ustaškom stožeru Bilogora (Stjepan Pižeta, Rudolf Srnak i dr.) dok je sud bio samo provodnikom njihovih odluka. Taj sud je tako od 1941. do kraja 1944. donio oko 500 smrtnih presuda koje su uglavnom izvršene na Vojnoviću (Visočini Matije Gupca) u Bjelovaru. Osim toga strijeljalo se jednim dijelom i za odmazdu bez ikakvog suđenja, po odredbi šefa lokalne policije, velikog župana Župe Bilogora (uglavnom dr. Vladimira Sabolića) ili njemačke komande u gradu koju je predvodio zapovjednik njemačke posade u okrugu Bjelovar, pukovnik Wermachta Jozeph Vukich te njemački kapetan Grielka, zapovjednik „Feldžandarmerije” i njezine obavještajne službe. Nijemci su imali svoje sudove koji su također izricali presude; osuđenici su prebacivani u zatvore i većinom strijeljani „za odmazdu” kada se za to pokazala prilika. Djelovao je i Gestapo i SD (Sicherheitsdienst) koji je također zatvarao ljude (simpatizere NOP-a), među kojima su neki strijeljani na Vojnoviću. Početkom 1945. u bjelovarskom okrugu djeluje posebni Specijalni vojni sud u okviru V.hrvatske divizije kojom je zapovijedao general Rafael Boban. Tada su izvršena pojedinačna uhićenja i likvidacije po cijelom bjelovarskom okrugu, da bi pri povlačenju HOS-a iz Bjelovara na Vojnoviću bilo strijeljano i zaklano oko 70 osoba (zatočenika bjelovarskih zatvora, većinom zarobljenih partizana, simpatizera NOP-a, među njima i žene i djeca), pri čemu je još 20 osoba iz te skupine likvidirano u Križevcima (selo Gregurovac) gdje se povukla vojska NDH iz Bjelovara.⁷⁷⁵ Na kraju izvješća se ističe da su i ovi brojevi podaci nepotpuni i letimični jer se nije moglo doći do posve pouzdanih podataka.⁷⁷⁶

I Grahek-Ravančić na osnovu istraživanja u Hrvatskom državnom arhivu spominje da je taj sud (Pokretni prijeki sud) izrekao više od 500 smrtnih presuda.⁷⁷⁷ U to vrijeme Gradska komisija za istraživanje zločina okupatora i njegovih pomagača Bjelovar je uspjela identificirati 125 žrtava na stratištu Vojnović (Prilog 1.) te rekonstruirala rad Pokretnog prijekog suda koji

⁷⁷⁵ U tadašnjim novinama se spominje 65 žrtava. Masovni pokolj nevinih ljudi i žena u Bjelovaru, *Bjelovarske vijesti*, br. 1, 12. V. 1945., str. 2.

⁷⁷⁶ HR-DABJ, fond 29, Okružna komisija za utvrđivanje ratnih zločina Bjelovar (1944. – 1946.), kut 10, br. 379/46., Izvještaj Okružne komisije za istraživanje ratnih zločina okupatora i njegovih pomagača Zemaljskoj komisiji za ratne zločine u Zagrebu, 31. XII. 1946.

⁷⁷⁷ GRAHEK-RAVANČIĆ, Izvještaji Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača na području Bjelovara od 1944. do 1947. godine, str. 349.

je donosio smrtne odluke (Prilog 2.).⁷⁷⁸ Kao zadnji prilog u ovom radu daje se izvješće Gradske komisije za ratne zločine okupatora i njegovih suradnika Bjelovar, podneseno Zemaljskoj komisiji za ratne zločine, o ubijanju pripadnika i simpatizera NOP-a i njihovih obitelji netom prije povlačenje snaga NDH iz Bjelovara.⁷⁷⁹

U jednom popratnom dokumentu spomenute Komisije za ratne zločine okupatora i njegovih pomagača Bjelovar, nastalom otprilike u isto vrijeme, zabilježeni su datumi i broj strijeljanih osoba na Vojnoviću do kraja 1944. godine, a po odlukama Pokretnog prijekog suda:

- 1) 20. XII. 1941., strijeljano 25 osoba
- 2) travanj 1942., strijeljano 6 osoba
- 3) rujan 1942., strijeljano 38 osoba
- 4) 19. X. 1942., strijeljano 25 osoba
- 5) 9. VIII. 1943. strijeljano 10 osoba
- 6) 19. X. 1943., strijeljano 25 osoba
- 7) 23. XII. 1943., strijeljano 25 osoba
- 8) 15. V. 1944., strijeljano 8 osoba
- 9) 13. VIII. 1944., strijeljano 6 osoba
- 10) 29. X. 1944., strijeljano 8 osoba

Prema tim zapisima je po nalogu Pokretnog prijekog suda od 1941. do kraja 1944. izvršeno 196 smrtnih presuda, s time da se na kraju dodaje još 70 ubijenih u svibnju 1945., što bi iznosilo 266 osoba. Naknadnim istraživanjem Gradska, Okružna i Kotarska komisija za utvrđivanje ratnih zločina okupatora i njegovih pomagača Bjelovar došli su do brojke od 457 ubijenih na Vojnoviću. I ovdje se spominje u zaključku da ovi podaci nisu konačni.⁷⁸⁰

Prvi javni zapis utemeljen na istraživanju Kotarske komisije za ratne zločine Bjelovar iz 1945. i 1946. godine iznio je bjelovarski povjesničar NOP-a Savo Velagić⁷⁸¹ u posebnoj publi-

⁷⁷⁸ HR-DABJ, fond 48, Gradska komisija za utvrđivanje ratnih zločina Bjelovar, kut 1-4, br. 12/46. Popis streljanih na Vojnoviću i u šumi Bedenik, HR-DABJ, fond 29, Okružna komisija za istraživanje ratnih zločina Bjelovar, kut 11., 3/46. Izvješće o djelovanju Ustaškog pokretnog prijekog suda.

⁷⁷⁹ Hrvatski državni arhiv (HR-HDA), fond 306, ZKRZ, kut 691, br. 1/60. Gradska komisija za utvrđivanje ratnih zločina okupatora i njegovih pomagača Zemaljskoj komisiji za ratne zločine Zagreb, 5. VI. 1945.

⁷⁸⁰ HR-DABJ, fond 29, kut 11. Popratni dokument Izvještaju Zemaljskoj komisij za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača, bez. broja. (taj dokument je pisan rukopisom). HR-DABJ, Savo Velagić, Svjedočanstva o zločinima okupatorskih i kvislinških vlasti nad stanovništvom općine Bjelovar 1941-1945., Bjelovar, 1970., str. 47. (Rukopis u fondu arhiva).

⁷⁸¹ Savo Velagić (1930.), Cremušina, općina Grubišno Polje. Sudjelovao u NOP-u od 1943., a 1945. teško ranjen na Virovitičkom mostobranu. Poslije rata obavlja dužnosti u boračkim organizacijama, Socijalističkom savezu i SK. Bio je direktor Historijskog arhiva u Bjelovaru. Djela: Ratne operacije

kaciji Udruženja boraca NOR-a Bjelovar *Zapisi i crtice* 1956. godine. On je naveo da su prva strijeljanja na Vojnoviću izvedena od 17. do 20. prosinca 1941. te da je tada ubijeno 28 osoba, među njima i revolucionar Kasim Čehajić-Turčin, sekretar OK KPH za okrug Bjelovar.⁷⁸² Kasnije u svojoj neotisnutoj knjizi iz 1970. godine *Bjelovar i okolica u doba Drugoga svjetskog rata od 1941. do 1945. godine* Velagić piše da je od njih 28 petnaesticu na čelu s Kasimom Čehaićem Turčinom osudio Pokretni prijevki sud zbog sudjelovanja u akciji koju je izvela Bjelovarska gerilska antifašistička grupa 27. studenog 1941. u Novigradu. Tom prilikom odneseno je oružje iz općinskog spremišta. Narednih dana izvršena je u okolici opsežna racija. Uhićenici su dovedeni u sudski zatvor u Bjelovaru gdje su 19. prosinca 1941. osuđeni na smrt.⁷⁸³

Dalje u svom članku iz 1956. godine navodi da je sljedeće strijeljanje po nalogu Pokretnog prijevskog suda izvedeno u travnju 1942. Pri tome ne navodi ukupan broj žrtava, samo da je tada strijeljan revolucionar Branko Špalj. U navedenoj knjizi iz 1970. Velagić navodi točne podatke za ove žrtve. Radilo se o Dragi Prpiću iz Gospića, Branku Špalju, studentu iz Zagreba, koji je uhićen u kolovozu 1941. i držan u sudskom zatvoru. On je pripadao skupini antifašista koju je Petar Biškup Veno doveo na bjelovarsko područje iz Zagreba s namjerom da ih uključi u sastav Bjelovarske gerilske antifašističke grupe. Na putu se Branko Špalj, zbog iscrpljenosti, sklonio u jednom seljačkom domaćinstvu. Policija ga je otkrila i uhitila. Nakon višemjesečnog ispitivanja nije ništa doznala pa je smaknut. Ostali su bili Savo Novaković iz Predavca, Savo Pećinović iz Klačnice i Nikola Čubrić.⁷⁸⁴

Dana 9. kolovoza 1942. strijeljano je deset osoba, starijih žena (vjeruje se da su te žene uhićene u Cremušini i Sibeniku poslije sukoba prve Bilogorske NOP čete – Narodnooslobodilačke partizanske čete – s oružnicima iz Velikoga Grđevca 26. lipnja kod Zrinske. Njihovi muževi ili sinovi pripadali su četi, a Ustaška nadzorna služba (UNS) dala ih je uhititi i smaknuti), da bi 13. listopada 1942. bilo pogubljeno njih još 38. Velagić dodaje da su u međuvremenu do kraja 1942. izvršena na stratištu Vojnović i pojedinačna strijeljanja te da se broj žrtava tada kretao „oko 100”.⁷⁸⁵ Osamnaestog listopada 1942. strijeljan je Branko Ivanković, vodeničar iz Malih Sredica. Dvadeset drugog listopada 1942. strijeljan je Dragoljub Malešević iz Hrgovljana. Pojedinačnih i grupnih smaknuća bilo je više, ali o svima nisu nađeni podaci.

za oslobođenje Bilogore (1957.), Daruvarski partizanski odred (1963.), Bjelovarski partizanski odred (1964.), Bilogorski partizanski odred (1969.), Virovitica u narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji (1979.)

⁷⁸² Savo VELAGIĆ, Žrtve na Vojnoviću, *Zapisi i crtice – časopis Saveza boraca NOR-a Bjelovar*, god. 1, br. 1, 1956., str. 23-24.

⁷⁸³ VELAGIĆ, *Bjelovar i okolica u doba Drugoga svjetskog rata od 1941. do 1945. godine*, str. 38.

⁷⁸⁴ VELAGIĆ, *Bjelovar i okolica u doba Drugoga svjetskog rata od 1941. do 1945. godine*, str. 39.

⁷⁸⁵ Savo VELAGIĆ, Žrtve na Vojnoviću, *Zapisi i crtice – časopis Saveza boraca NOR-a Bjelovar*, god. 1, br. 1, 1956., str. 23-24.

Dalje Velagić navodi da su Nijemci tijekom 1943. izvršili dva masovna strijeljanja, 19. listopada 1943. kada je ubijeno 38 osoba od strane njemačke policije (Gestapo) za odmazdu zbog vlastitih gubitaka u sukobu sa snagama NOV-a, a 23. prosinca, kako se navodi, još je dvadeset i pet osoba ubijeno.⁷⁸⁶

U svom radu iz 1956. Velagić je zapisao da su 29. listopada 1944. ustaše izvršile još jedno masovno smaknuće te se procjenjuje da je tada stradalo „oko 30 žrtava”.⁷⁸⁷ Međutim, u svojoj knjizi iz 1970. Velagić je puno detaljniji: dana 13. ožujka 1944. strijeljano je na pruži u Klokočevcu pet osoba i pokopano na Vojnovičevoj visoravni. To su bili: Miloš Bakrač iz Prgomelja, Franjo Lacković iz Kupinovca, Luka Nasakanda iz Stančića, Matija Stakić iz Kakinca i Janko Šavosić iz Gornjih Plavnica. Petnaestog svibnja strijeljano je sedam osoba: Vjekoslav Funtek iz Koprivnice, Mirko Guska iz Galovca, Jovo Mejandžija iz Pavlovca, Đuro Martinković iz Velike Jasenovače, Magda Megec iz Sirove Katalene, Đuro Rajčević iz Severina te Đuro Šešić iz Starih Plavnica. Dvadeset devetog listopada 1944. strijeljano je deset osoba. Ivana Lešnika iz Velikog Trojstva, člana Općinskog komiteta KPH Veliko Trojstvo, objesili su za drvo i ostavili dan ili dva radi zastrašivanja građanstva. A toga dana strijeljani su i: Nikola Prusac Gera iz Poljančana, tajnik Mjesnog NOO-a u Poljančanima, Tomo Vojtela iz Podravske Kozarevca, član Općinskog NOO-a Kloštar-Kozarevac, Martin Šogorić iz Podravske Kozarevca, član Općinskog NOO-a Kloštar Kozarevac, Ivan Fuček iz Paljevina, Dragutin Lukić iz Nove Ploščice, Josip Novogradec iz Pitomače, Martin Novoselac iz Srednje Diklenice, Maksim Palaj iz Velike Bune i Milan Štetić iz Farkaševca. Na kraju ovog odlomka Velagić zaključuje „da je tijekom 1944. smaknuto oko osamdeset osoba”.⁷⁸⁸

Posljednja pojedinačna i skupna smaknuća izvršena su prvih mjeseci 1945. Dvadeset devetog siječnja 1945. usmrćeno je pet osoba (Dragan Marić iz Starih Pavljana, Jandro Valent, Stjepan Valent, Tomo Todorović iz Novih Pavljana i Jovo Zjačić iz Galovca). Na kraju rada iz 1956. Velagić spominje i masovnu likvidaciju zatočenika bjelovarskih zatvora koju su počinili pripadnici „Bobanove legije” (V. hrvatska divizija) 1. svibnja 1945. prilikom evakuacije iz Bjelovara, kada je ubijeno mnogo zatočenika (kao što se spominjalo već u radu – navodno njih sedamdeset), od kojih su 68 identificirana, među njima je bilo i 12 žena i djece. Velagić na osnovu istraživanja Kotarske komisije za ratne zločine Bjelovar iz 1945. i 1946. zapisuje: „Pretpostavlja se da je ukupno tokom rata na Vojnoviću u Bjelovaru pogubljeno preko 400 žrtava”. Na kraju članka navodi na je nakon oslobođenja grada izvršena ekshumacija leševa ubijenih,

⁷⁸⁶ VELAGIĆ, *Bjelovar i okolica u doba Drugoga svjetskog rata od 1941. do 1945. godine*, str. 41.

⁷⁸⁷ Savo VELAGIĆ, *Žrtve na Vojnoviću, Zapisi i crtice – časopis Saveza boraca NOR-a Bjelovar*, god. 1, br. 1, 1956., str. 23-24.

⁷⁸⁸ VELAGIĆ, *Bjelovar i okolica u doba Drugoga svjetskog rata od 1941. do 1945. godine*, str. 44.

uređena kamena spomen-kosturnica i podignut spomenik svim žrtvama.⁷⁸⁹ Nad kosturnicom je početkom 1947. postavljena skulptura bjelovarskog kipara Vojina Bakića *Poziv na ustanak* (poznata i pod nazivom *Bjelovarac*) koju je izradio 1946. godine. Skulptura je postavljena na Spomen-groblju streljanih boraca i rodoljuba, kako se tada službeno zvao memorijalni kompleks. Bakić je darovao spomenik gradu Bjelovaru u spomen na četvoricu svoje braće koji su kao antifašisti stradali od ustaša.⁷⁹⁰

U svom rukopisu koji se čuva u Državnom arhivu Bjelovar *Svjedočanstva o zločinima okupatorskih i kvasilinskih vlasti nad stanovništvom općine Bjelovar 1941-1945.* (Bjelovar, 1970.) Velagić je manje-više ponovio sve podatke iz svoga rada iz 1956. godine i neobjavljene knjige iz 1970. godine, s time da je donio i jedan dio popisa žrtava na Vojnoviću, što je zapravo bio prijepis istraživanja i zaključaka Okružne komisije za ratne zločine Bjelovar iz 1946. godine. Dodao je samo određene novootkrivene podatke: da su ustaše 29. siječnja 1945. usmrtili pet osoba – Dragana Marića iz Starih Pavljana, Jandru Valenta, Stjepana Valenta, Tomu Todorovića iz Novih Pavljana i Jovu Zjačića iz Galovca. Dana 11. ožujka 1945. ustaše su također strijeljale na Vojnoviću četvoricu članova ilegalnih NOO-a Bjelovar (Marijana Topljaka, Stjepana Kadia, Stjepana Tušeka i Vjekoslava Horvata).

U zaključku svoga rukopisa Velagić piše da je ekshumacijom žrtava na Vojnoviću (od 20. ožujka do 4. travnja 1946.) iskopano ukupno 224 leša od kojih su 42 identificirana. Daljnje iskapanje je obustavljeno „jer su leševi bili u stanju raspadanja i nije postojala nikakva mogućnost njihove identifikacije”. Obitelji 17 identificiranih osoba preuzeli su njihova tijela i pokopali ih na lokalnim grobljima, dok su svi ostali pokopani u tri velike grobnice koje čine zajedničku kosturnicu u centralnom dijelu parka na Vojnoviću. Kosturnica je svečano otkrivena 13. travnja 1946. uz nazočnost velikog broja građanstva iz Bjelovara i okolice. Na kraju svoga

⁷⁸⁹ Savo VELAGIĆ, *Žrtve na Vojnoviću, Zapis i crtice – časopis Saveza boraca NOR-a Bjelovar*, god. 1, br. 1, 1956., str. 23-24.

⁷⁹⁰ Spomen-park Borik, <https://yu-nostalgija.com/spomen-park-borik-poziv-na-ustanak-bjelovar-hrvatska/> (pristup 1. VII. 2023.). Prilikom izrade ove skulpture Bakić je pored profesionalnog imao i osobni motiv, jer su četvorica njegove braće, koji su bili članovi KP Jugoslavije, 1941. godine uhićeni u Bjelovaru i odvedeni u logor Danica kraj Koprivnice, odakle su sprovedeni u Liku i ubijeni i logoru Jadovno. Prema tvrdnjama samog autora ideju za izradu skulpture sa motivom muškarca raširenih nogu i uvis podignutih ruku, on je preuzeo s čuvene fotografije nastale prilikom vješanja narodnog heroja Stjepana Filipovića u Valjevu, 22. sibnja 1942. godine. Prilikom izrade glave skulpture, Bakić se oslonio na portret svog stradalog brata Slobodana Bakića. Spomenik je 1951. prenesen na Trg Stjepana Radića i tek je 1978. vraćen na prvobitno mjesto. Bakićev spomenik miniran je 1991. godine. Od spomenika je ostala sačuvana samo šaka, koja je pohranjena u Gradskom muzeju Bjelovar. Spomen-područje je s vremenom postalo zapušteno. Godine 2001. inicijativna grupa, sastavljena od akademika, kipara i Bakićevih prijatelja, pokrenula je akciju za obnovu spomenika i uređenje Spomen-parka. Spomenik je do 2009. godine rekonstruirao kipar Alan Vlahov, a 8. studenog 2010. godine svečano je otvoren, zajedno s uređenim Spomen-parkom Borik.

rukopisa Velagić je donio 93 imena i prezimena pogubljenih na Vojnoviću, uz napomenu da pravi popis žrtava nije bilo moguće napraviti zbog nedostatka podataka.⁷⁹¹

U svojoj knjizi iz 1970. *Bjelovar i okolica u doba Drugoga svjetskog rata od 1941. do 1945. godine* Velagić kaže: „Smatra se da je između prosinca 1941. i svibnja 1945. ukupno ubijeno 457 osoba na Vojnovićevoj visoravni (prema podacima Gradske, Okružne i Kotarske komisije za ratne zločine Bjelovar iz 1946. godine, op. a). Utvrđena su imena za njih sto šezdeset devet. Preostali su uvedeni u skupne popise žrtava rata koji su napravljeni pojedinačno za svako selo, ali ih nije bilo moguće razlučiti po mjestima smaknuća.”⁷⁹²

Vjerojatno preciznije podatke je donijela Okružna komisija za istraživanje ratnih zločina okupatora i njegovih pomagača još krajem 1945. godine kada je ustanovljeno da je na Vojnoviću strijeljano 125 osoba koje su se mogle identificirati i 104 osobe koje su iskopane, ali nisu identificirane. To bi ukupno bilo 229 osoba.⁷⁹³ Na koji način se došlo da procjene da je ukupno ubijeno na Vojnoviću 457 osoba nije poznato, jer je jasno rečeno da je iskopano 224 leša (ili 229?). Istina, konstatira se da su mnogi strijeljani na Vojnoviću bez ikakve formalne presude nekog suda u NDH, a dokumentacija osuđenika njemačkih sudova u Bjelovaru koji su tada stradali na Vojnoviću nije sačuvana. Primjer toga je npr. strijeljanje dvojice Srba koji su preživjeli pokolj u Gudovcu 28. travnja 1941. te su se do kolovoza 1941. liječili u bjelovarskoj bolnici zahvaljujući humanim ljudima u vodstvu bolnice, posebno njenom ravnatelju prim. dr. Josipu Jagodiću. Kada su otpušteni iz bolnice, ustaše su ih uhvatile i strijeljale na Vojnoviću.⁷⁹⁴ Međutim, usprkos tim nedoumicama vezanim za broj žrtva na Vojnoviću, u javnosti je prevladavao broj od nešto preko 400 žrtava. No, nakon odluke o obnavljanju i svečanom otvaranju obnovljenog Spomen-područja Borik sredinom 1970-ih godina iznenada su se iz redova SUBNOR-a Bjelovar pojavili neki drugi podaci o broju žrtava na Vojnoviću koji su bili znatno veći od prijašnjih.

Naime, povodom 1. svibnja 1975. (Praznik rada) nepotpisani autor članka u *Bjelovarskom listu* pod naslovom *I žrtve Vojnovića utkane u slobodu* donio je ukratko rekonstrukciju događaja na Vojnoviću. I on ističe ključnu ulogu Pokretnih prijekih sudova u donošenju smrtnih presuda: „I noću je zločinačka staza vodila i prema Vojnoviću. (...) Pokretni prijeki sud ustaša

⁷⁹¹ HR-DABJ, Savo Velagić, *Svjedočanstva o zločinima okupatorskih i kvislinških vlasti nad stanovništvom općine Bjelovar 1941-1945.*, Bjelovar, 1970., str. 49-53. (Rukopis u fondu arhiva).

⁷⁹² VELAGIĆ, *Bjelovar i okolica u doba Drugoga svjetskog rata od 1941. do 1945. godine*, Čvor, Bjelovar, 1970., str. 42.

⁷⁹³ GRAHEK-RAVANČIĆ, *Izvjestaji Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovi pomagača na području Bjelovara od 1944. do 1947. godine*, str. 353.

⁷⁹⁴ Željko KARAULA, Dubravko HABEK, *Prim. dr. Josip Jagodić (1897. – 1973.). Pravednik među narodima*, Družba „Brać Hrvatskog Zmaja” – Opća bolnica „Dr. Anđelko Višić” Bjelovar, Bjelovar, 2023., str. 37.

pod presjedanjem poznatog ustaškog zločinca dr. Ivana Vidnjevića i državnog tužitelj dr. Vladimira Vrankovića dolazio je u Bjelovar (...) da zastrašujuće djeluje na simpatizere i pomagače NOP-a. Djelovanje toga suda traje od polovice 1941. do konca 1944. godine⁷⁹⁵. U tekstu autor spominje da je ukupno u Bjelovaru strijeljano 719 osoba, uključujući Vojnović, šumu Bedenik i mjesto pogubljenja kod željezničke pruge između Rovišća i Klokočevca te da je „oko 500 žrtava pronađeno poslije rata u rovovima Vojnovića”⁷⁹⁵.

Kao što je spomenuto, problem s brojem stradalih na Vojnoviću nastaje nakon službenog otvaranja Spomen-groblja 1978., kada predsjednik SUBNOR-a bjelovarske općine Nikola Vidaković na njegovom otvaranju navodi 909 ubijenih na Vojnoviću „na Vojnoviću 909 njih leži”⁷⁹⁶. Na ulazu u novouređeni memorijalni kompleks stajao je natpis „Spomen-groblje strijeljanih revolucionara i žrtava fašističkog terora 1941. – 1945. Bjelovar”. Ploče s imenima žrtava (njih 229) bile su poredane uz stazu oko spomenika.

Iste brojčane podatke je tjedan dana prije spomenuo također u *Bjelovarskom listu* društveno-politički radnik Mirko Vitković kada je naveo da je na „Vojnović visoravni devet stotina i devet žrtava”⁷⁹⁷. Moguće je pretpostaviti da su to naknadni nalazi Komisije za istraživanje ratnih žrtava na Vojnoviću SUBNOR-a Bjelovar, koja je ustanovljena 1977. godine, kada se znalo da se ide u obnovu Spomen-groblja na Vojnoviću, ali njihovi rezultati nikada nisu predloženi javnosti. Uostalom, teško je pretpostaviti da je Komisija precizno utvrdila još 445 žrtava na Vojnoviću u tako kratkom razdoblju. Može se ustanoviti samo to da je u novoobnovljeni Spomen-park postavljeno ukupno 229 ploča s imenima žrtava (kao što je bilo i prije). S obzirom da ostale žrtve nisu mogle biti identificirane, na sjevernoj strani kompleksa postavljen je monolit posvećen svima ubijenima čija su imena ostala nepoznata.⁷⁹⁸ Sljedećih godina broj od 909 žrtava se više ne spominje u bjelovarskim glasilima i javnim publikacijama, već se ponovo govori o 457 ubijenih na Vojnoviću, ali ga zato donekle nekritički preuzima određena znanstvena literatura.

Tako krajem studenog 1985. *Bjelovarski list* povodom Dana Republike u suradnji s tadašnjim Historijskim arhivom Bjelovar donosi ukratko podatke iz arhivskih fondova Gradske, Kotarske i Okružne komisije za ratne zločine Bjelovar iz 1945. i 1946. godine. Autorica toga članka navodi da je prema tim istraživanjima na Vojnoviću pogubljeno 457 žrtava, pri čemu autorica ističe da je najveći broj žrtava bio porijeklom izvan Bjelovara i okolice. Tijekom 1941.

⁷⁹⁵ I žrtve Vojnovića utkane u slobodu, *Bjelovarski list*, 1. V. 1975., str. 7.

⁷⁹⁶ Nismo zaboravili heroje Vojnovića, *Bjelovarski list*, 13. X. 1978., str. 1.

⁷⁹⁷ Mirko Vitanović, 909 krikova Vojnovića, *Bjelovarski list*, 6. X. 1978., str. 6-7.

⁷⁹⁸ Uređenje Vojnovića, *Bjelovarski list*, 2. VI. 1977., str. 4. Navedena komisija je imala zadatak da identificira što veći broj poginulih s obzirom da su trebale biti postavljene kamene ploče s njihovim imenima.

i 1942. je, kako se navodi, ubijeno oko 100 žrtava, 1943. u dva masovna strijeljanja ukupno je stradala 71 osoba da bi 1944. strijeljanja bila nastavljena, ali u manjem obimu. Dana 1. i 2. svibnja 1945. pripadnici „Bobanove legije” su netom nakon bijega iz Bjelovara pokupili zatočenike u bjelovarskim zatvorima i pogubili njih 71, od čega je 69 identificirano. Dalje se navodi da je ekshumacija žrtava na Vojnoviću izvedena od 20. ožujka do 4. travnja 1946. godine te da je većina njih ostala neidentificirana.⁷⁹⁹

Primjer nekritičkog preuzimanja podataka je Stjepan Blažeković koji u svojoj monografiji *Bjelovar* koristi ovakvu formulaciju: „Samo na Vojnoviću pobijeno je više stotina ljudi. Procjene se kreću i do 900 pobijenih samo na ovom jednom gubilištu.”⁸⁰⁰ Četiri godine poslije Zdravko Dizdar je znatno oprezniji te iako navodi grupna strijeljanja od 1941. do 1945 na Vojnoviću, ne daje ukupan broj ubijenih na tom stratištu. Međutim što se tiče ubojstava 1. svibnja 1945., navodi, prema izvorima Komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača, da je od 70 ubijenih samo njih 22 identificirano, dok njih 46 nije, a da se jedna osoba spasila (Čedo Spasić).⁸⁰¹

Na kraju možemo rezimirati da su se sve knjige i publikacije te novinski članci koji su pisali o stradanjima na gubilištu Vojnović poslije rata u pravilu koristili građom iz 1945. – 1946., koja je nastala radom Gradske i Okružne komisije za ratne zločine okupatora i njegovih pomagača Bjelovar, iako i ona naglašava u svojim elaboratima i zaključcima da su njihova izvješća nepotpuna ili letimična, odnosno da se pravi broj stradalih ne može s pravom pouzdanošću utvrditi. Izuzetak je bila Komisija SUBNOR-a Bjelovar koja je sredinom 1970-ih godina izašla s puno većim brojem stradalih na Vojnoviću, ali te svoje podatke nije ničim potkrijepila. Stoga možemo uzeti kao jedini za sada referentni podatak samo zaključke Gradske i Okružne komisije za ratne zločine okupatora i njegovih pomagača Bjelovar, gdje se navodi između 400 i 500 ubijenih osoba na Vojnoviću, jer nikakva ozbiljnija istraživanja nakon toga nisu provedena.

⁷⁹⁹ Ljiljana Tribuson, Stradanja i žrtve, *Bjelovarski list*, 29. XI. 1985., str. 5.

⁸⁰⁰ Stjepan BLAŽEKOVIĆ, *Bjelovar*, SIZ Bjelovar, Bjelovar, 1985., str. 178.

⁸⁰¹ Zdravko DIZDAR, Teror okupatora i ustaša i aktivnost NOP-a u Bjelovaru 1941-1945, *Bjelovarski zbornik*, 1989., str. 54. Iako nije direktno vezano uz ovu temu, potrebno je spomenuti da postoje određena svjedočanstva da su partizani na visoravni Vojnović nakon rata „tijekom ljeta” 1945. u blizini vodotorinja i klaonice za stoku ubili bez suđenja „više od 100” osoba (ustaša i domobrana) koje su skrenuli s Križnog puta. Identificirano je njih 19, dok je istraživač Đuro Škvorc iz Križevaca otkrio još 21 stradalnika. I ovi podaci su vrlo nepouzdana i nedovoljno provjereni. Zdravko IVKOVIĆ, Stjepan VUSIĆ, Anita BLAŽEKOVIĆ, *Jugoslavensko nasilje i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća s područja današnje Bjelovarsko-bilogorske županije*, Matica hrvatska – ogranak Bjelovar, Bjelovar, 2010., str. 81.

Iskapanje žrtava na Vojnoviću u Bjelovaru neposredno poslije rata (Arhiva autora)

Ulaz u Spomen-područje Vojnović 1980-ih godina (Arhiva autora)

PRILOG 1.⁸⁰²

P O P I S

žrtava okupatorskog terora 1941 – 1945. Strijeljani i zatučeni na Vojnović – Visoravni u Bjelovaru

- 1.) AKŠAN NIKOLA, ratar, 48 g., iz Ždralova, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okružna komisija br. 253/45.
- 2.) BETE MARKO, sudija Okružnog suda u Bjelovaru, 50 god., sudjen na smrt strijeljanjem po P. p. s. u Bjelovaru mjeseca X. 1942. Počinio samoubojstvo.
- 3.) BLAŽIĆ JOSIP, ratar, 45 god., iz Vlajsava, strijeljan 20. XII. 41. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okružna komisija br. 286/45.
- 4.) BROZOVIĆ BRANKO, zubar, 40 god., iz Bjelovara, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okružna komisija br. 253/45.
- 5.) BASTA MILE, ratar, 39 g., iz Ždralova, kao pod 3.
- 6.) BASTA ILIJA, ratar, 35. g., iz Ždralova, kao pod 3.
- 7.) BOŠKOROV IVAN, radnik, 50 g., iz Rusije, kao pod 3.
- 8.) BLAŽEKOVIĆ GJURO, iz Zdelica, opć. Kapela, zaklan 1. V. 1945. Okruž. kom. 1/45.
- 9.) CRKVENAC IVAN, ratar, 32 g., iz Nov. Podravskeg, strijeljan 20. XII. 41. osudom P. p. s. u Bjelovaru, Okružna komisija br. 286/45.
- 10.) CIGANOVIĆ STEVO, ratar, 34 g., iz Plavšince, strijeljan 20. XII. 41. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okružna komisija br. 286/45.
- 11.) CANJSKO SLAVA, iz Gjurgjica, opć. Ivanjska, zaklana 1. V. 1945. Okr. k. 1/45.
- 12.) ČEHAJČ KASIM, postolarski pomoćnik, 33 g., iz Bjelovara. Strijeljan 20. XII. 1941. osudom P.p.s. u Bjelovaru br. 286/15.
- 13.) ČUBRIĆ NIKOLA, podatci nepoznati, strijeljan aprila 1942. osudom P.p. s. u Bjelovaru. Okružna komisija br. 430/45.
- 14.) ČAVIĆ JOVO, ratar, 29 g., iz Dišnika, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okružna komisija br. 253/45.
- 15.) DAUTANEC JOSIP iz Kalinovca, strijeljan 20. XII. 1941. osudom P. p. s. 481/41 od 17. XII. 1941. Okružna komisija br. 443/45.
- 16.) DRAGIĆ HUBERT, učitelj, 40 g., iz Predavca, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okružna komisija br. 253/45.

⁸⁰² HR-DABJ, fond 48, Gradska komisija za utvrđivanje ratnih zločina Bjelovar, kut 1-4, br. 12/46. Popis strijeljanih na Vojnoviću i u šumi Bedenik.

- 17.) DURUZ MILE, ratar, 37 g., iz Popovače, strijeljan 13. X. 1942 osudom u Bjelovaru. Okružna komisija br. 253/45. P. p. s
- 18.) EREMIJA MILAN, radnik, 24 g., Oblaj, strijeljan osudom P. p. s. u Bjelovaru X. 1942. Okružna komisija br. 3.
- 19.) FUČEK-GREDELJ VIKTORIJA, 25 g., iz Kutine, strijeljana 20. XII. 1941. osudom P. p. s. u Bjelovaru 481/41 od 16. XII. 1941. Okružna komisija broj 443/45 i 54 /45.
- 20.) FUNTEK VJEKOSLAV, ratar, 32 g., iz Koprivnice, strijeljan 15. V. 1944. prema saopćenju žup. red. oblasti u Bjelovaru u Bjel. tjedn. „Domovina” V.-44, 20 (36) str. 8.
- 21.) FOFONJKA FRANJO, učitelj, 30 g., iz Zdenčaca, strijeljan po njemačkoj vojsci u Bjelovaru 23. XII. 1943. Grad. kom. 42/45.
- 22.) FRANJČINA N., 45 g., iz Gjurgjevca, strijeljan po njemačkoj vojsci u Bjelovaru, 23. XII. 1943., Grad. kom. br 42/45.
- 23.) FORIJAN ROZA, Martinac kraj Ivanjske, zaklana 1. V. 1945. Okružna kom.br. 1/45.
- 24.) FURMEK MIRKO, iz Daskatice, opć. Štefanje, zaklan 1. V.1945. Okružna kom. br 1/45.
- 25.) FUNDUK MARIJA iz Bereka, zaklana 1. V. 1945. Okružna komisija br. 1/45.
- 26.) GEZA JANOŠ, 2 četa 1.bat. 5. dopunska brigada, Apatin, zaklan 1. V. 45. Okružna komisija br. 1/45.
- 27.) GOLŠMID JOSIP, trgovac, 41 g., iz Novigrada Podravskog, strijeljan 20. XII. 1941. osudom P. p. s u Bjelovaru Okruž. komisija br. 285/45.
- 28.) GJIKANOVIĆ LUBICA, ratarka iz Gornje Kovačice, strijeljana 20. XII. 41. osudom P. p. s. u Bjelovaru 101/41 od 17. XII.41. Okružna komisija br. 443/45.
- 29.) GJURIC PERO, djak produžne škole u Petrovaradinu, zaklan 1. V. 1945. Okružna kom. br. 1/45.
- 30.) GAŠIĆ TAŠO, gostioničar, 50 g., iz Skucana, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru, Okružna kom. br. 253/45.
- 31.) GRBIĆ LUKA, ratar, 22 g., iz Dišnika, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru, Okružna kom. br. 253/45.
- 32.) GUSKA MIRKO, ratar, 23. g., iz Gakova, strijeljan 15. V. 1944. prema saopćenju žup. Red. oblasti u Bjelovaru (bjel. tjednik „Domovina” V-41. br 20 (36) str. 8.
- 33.) GJUNGJENAC IVAN, lugar, 31 g., iz Šumečana, strijeljan po Njemcima u Bjelovaru za odmazdu 19. X. 1943. Grad. kom. br. 45 x79-45.
- 34.) GRGIĆ IVAN, ratar, 28 g., iz Vel. Trojstva, strijeljan 23. XII. 1943. po njemačkoj vojsci u Bjelovaru za odmazdu, Grad. kom. br 62/45.

- 35.) HOLIK DR. EMILIJA, liječnica, 39 g., iz Bjelovara, strijeljana 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okružna kom. broj 253/45.
- 36.) HORVAT SLAVKO, brijač, 278 g. iz Novoseljana, strijeljan po osudo Bobanovog ratnog suda u Bjelovaru 11. 3. 1945.
- 37.) HAJDINOVIĆ KATA, kućanica, 30 g., iz Kutinice, strijeljana X. 1944., Grad. kom. br. 12/45.
- 38.) IVEKOVIĆ STJEPAN, postol. Pomoćnik, 40 g. iz Bjelovara, strijeljan 19. XII. 1941. presudom P. p. s. u Bjelovaru. Okružna kom. br. 286/45.
- 39.) IVANKOVIĆ BRANKO, mlinar, 40 g. Brezovac, strijeljan 18. X. 1942. osudom P. p. s. Bjelovar. Okružna kom. br. 253/45.
- 40.) „JOŽA” –ŠAFER, 30 god., iz Čazme, strijeljan 23. XII. 1943. po njemačkoj vojsci u Bjelovaru za odmazdu, Grad. kom. br 62/45.
- 41.) JELINIĆ ŽIGA, trgovac, 50 g., iz Vlaislava, strijeljan 10. XII 1941. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okružna kom, br 286/45.
- 42.) KUKIĆ MILAN, ratar, 35 g., iz Vlaislava strijeljan 19. XII. 1941. presudom P. p. s. u Bjelovaru. Okružna kom. br. 286/45.
- 43.) KALANJ NIKOLA, ratar, 40 g., iz Borovljana strijeljan 19. XII. 1941. presudom P. p. s. u Bjelovaru. Okružna kom. br. 286/45.
- 44.) KOVAČEVIĆ VELJKO, iz Gornje Rašenice (Grubišno Polje) strijeljan 20. XII. 1941. osudom P. p. s. 483/41 od 17. XII. 1941. Okružna kom. br. 443/45.
- 45.) KUDRNOCKY ALOJZ, 60 g., iz Hercegovca, strijeljan 20. XII. 1941. osudom P. p. s. 483/41 od 17. XII. 1941. Okružna kom. br. 443/45.
- 46.) KUKIĆ MILORAD, ratar, 39 god., iz Rogože, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okružna kom. broj 253/45.
- 47.) KUNDAK GJURO, ratar, 23 god., iz Ivanovog sela, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okružna kom. broj 253/45.
- 48.) KRUŠEC FRANJO, postolar, 20 g., iz Zagreba, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okružna kom. broj 253/45.
- 49.) KNEŽEVIĆ MILAN, ratar, 21 g., iz Vel. Barne, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okružna kom. broj 253/45.
- 50.) KUNDAK LJUBAN, ratar, 49. g., iz Turčević Polja, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okružna kom. broj 253/45.
- 51.) KUKIĆ MILAN, ratar, 32 g., iz Gornjih Sredica, strijeljan po njemačkoj vojsci za odmazdu 19. X. 1943. Grad. kom. br 45 x79-45.

- 52.) KALADŽIJA MILKA iz Bačkovice, strijeljana po njemačkoj vojsci za odmazdu 19. X. 1943. Grad. kom. br 45 x 79-45.
- 53.) KADI STJEPAN, stolar, 37 g., iz Bjelovara, strijeljan 11. III. 1945. po osudi Bobanovog ratnog suda Grad kom. br 7/45.
- 54.) KLEPAC IVAN, 58 god., iz Koprivnice, strijeljan 23. XII. 43. po njemačkoj vojsci za odmazdu. Grad kom. br. 62/45.
- 55.) KUDUMIJA ANĐELA, iz Ivanjske, zaklana 1. V. 1945. po Bobanovcima. Okruž. kom. br 1/45.
- 56.) LEDINSKI SLAVKO, zidarski pomoćnik, 41 g. iz Novigrada Podravskog, strijeljan 19. XII. 1941. po P. p. s u Bjelovaru. Okruž. kom. br. 286/45.
- 57.) LABUS GJURO, iz Mikleuške, strijeljan 26. XII. 1941. osudom P. p. s u Bjelovaru 527/41 od 16. XII. 1941. Okruž. kom. br 443/45.
- 58.) LEBEC ANTUN, zidar, 39 g. iz Grubišnog Polja, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okruž kom. br 253/45.
- 59.) LUŽAIĆ LAZO, ratar, 46 god., iz Male Peratovice, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okruž kom. br 253/45.
- 60.) LAVRNJA JOVO, ratar, 24. god., iz Ždralova, strijeljan 23. XII 43. po njemačkoj vojsci za odmazdu. Grad kom. br. 62/45.
- 61.) LAVRNJA JELKA, žena Jove, 38. god., iz Ždralova, strijeljana 23. XII 43. po njemačkoj vojsci za odmazdu. Grad kom. br. 62/45.
- 62.) LUNGA FRANJO, Dubrava, kotar Čazma, zaklan 1. V. 1945. po Bobanovim ustašama Okruž. kom. br 1/45.
- 63.) MANOJLOVIĆ PETAR, ratar iz Hrv Kapele, strijeljan 20. XII. 1941. osudom P. p. s. u Bjelovaru 487/41 od 15. XII. 1941. Okruž. kom. br. 443/45.
- 64.) MATAČIĆ JOSIP, 50 god., gostioničar u Bjelovaru, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okruž kom. br. 253/45.
- 65.) MALEŠEVIĆ DRAGOLJUB, trg. pomoćnik, 33 g., iz Bjelovara, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okruž kom. br. 253/45.
- 66.) MARIĆ SAVO, ratar, 78 god., iz Vel. Grdjevca, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okruž kom. br. 253/45.
- 67.) MATIŠIĆ STANKO, strojobravar, 22 god., iz Ludbrega, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okruž kom. br. 253/45.
- 68.) MADJER JOSIP, trg. Pomoćnik, 22 god., iz Lasinja, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okruž kom. br. 253/45.

- 69.) MAJDEK STJEPAN, ratar, iz D. Sarampova, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okruž. kom. br. 253/45.
- 70.) MEJANDJIJA JOVO, ratar, 33 god., iz Pavlovca, strijeljan 15. V. 1944. po služ. saopćenju žup. red. oblasti (bjelovarski tjednik „Domovina” V-44 br. 20. (36 str. 8.)
- 71.) MARTINKOVIĆ GJURO, ratar, 35 god., iz Mikleuša, strijeljan 15. V. 1944. po služ. saopćenju žup. red. oblasti (bjelovarski tjednik „Domovina” V-44 br. 20. (36 str. 8.)
- 72.) MEGOĆ MANDA, ratarka, 48 god., iz Sirove Katalene kao pod red. br. 71.
- 73.) MARKOVIĆ N., 30 god. Star, iz Mačaka, strijeljan 23. XII. 43. po njemačkoj vojsci za odmazdu. Grad kom. br. 62/45.
- 74.) MAGDIĆ LJUBICA, Orovac, Nova Rača, zaklana 1. V. 1945. po Bobanovim ustašama. Okruž. kom. br 1/45.
- 75.) NOVAKOVIĆ SAVO, ratar, 34. g., iz Predavca, strijeljan aprila 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okruž. kom. br. 430/45.
- 76.) NOVOSEL MARKO, postolar iz Hercegovca, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okruž. kom. br. 253/48.
- 77.) NOVAK FRANJO, 19 god., Zagreb, strijeljan osudom P. p. s. u Bjelovaru mjeseca X. 1942. Okružna kom. br. 253/45.
- 78.) ORMOŠ MATIJA, 35 god., stolar, iz Novigrada Podravskeg, strijeljan 19. XII. 1941. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okruž. kom. 286/45.
- 79.) OTKOVIĆ STEVO, iz Dapčevice, strijeljan 20. XII. 1941. osudom P. p. s. u Bjelovaru 1941/41 od 16. XII. 1941. Okruž.kom. br. 443/45.
- 80.) OTKOVIĆ SAVO, ratar, 32 god., iz Male Peratovice, strijeljan 13. X. 1942. po P. p. s. u Bjelovaru. Okruž. kom. Br. 253/45.
- 81.) OGORELEC IVAN, postolar, 21 g., iz Zagreba, strijeljan 13. X. 1942. po P. p. s. u Bjelovaru. Okruž kom. Br. 253/45.
- 82.) OBRADOVIĆ PERO, 25 g., strijeljan po njemač. vojsci za odmazdu 23. XII. 1943. Građ. kom br. 62/45.
- 83.) PULJA MILAN, ratar, 36 g., iz Plavšinaca, strijeljan 10. XII. 1941. osuđen po P. p. s. u Bjelovaru. Okruž. kom. br 286/45.
- 84.) POPOVIĆ STEVO, iz Bršljanice, strijeljan 20. XII. 1941. osudom P. p. s. u Bjelovaru, 498/41 od 17. XII. 1941. Okruž. kom.br. 443/45.
- 85.) PRPIĆ KARLO, radnik, 25. god., strijeljan osudom P.p. s. u Bjelovaru polovicom aprila 1942. Okruž kom. br. 430/45.
- 86.) PEJČINOVIĆ SAVO, djak, 21 god. iz Klašnica kod Banja Luke, strijeljan osudom P. p. s. u Bjelovaru polovicom aprila 1942. Okruž. kom br. 430/45.

- 87.) PAVIĆ STANKO, ratar, 33 god., iz Ždralova, strijeljan po osudi P. p. s 13. X. 1942. Okruž. kom. br 253/45.
- 88.) POKEC IVAN, ratar, 48 god., iz Patkovca, strijeljan osudom P. p. s u Bjelovaru 13. X. 1942. Okruž. kom. br. 253/45.
- 89.) POKRAJAC BRANKO, tapetar, 22 god., iz D. Kovačice, strijeljan prema služ. saopć. žup. red. obl. u Bjelovaru 15. V. 1944. (Bjel. tjed. Domovina V-44 br. 20 (36) str 8.)
- 90.) PEJAK BOGDAN, krojač, 36 god., iz Bjelovara, strijeljan 19. X. 1943. po njemačkoj vojsci za odmazdu. Grad. kom. br. 45 x79-45.
- 91.) PEJAK PERKA, domaćica, 34 god., iz Bjelovara, strijeljana 19. X. 1943. po njemačkoj vojsci za odmazdu. Grad. kom. br. 45 x79-45.
- 92.) PAVLIČEVIĆ N. električar, 30 god., iz Vrbovca, strijeljan 23. XII. 43. po njemačkoj vojsci za odmazdu. Grad. kom. br. 62/45.
- 93.) PRAŽETINA MILAN, iz Daskatice, opć. Štefanje, zaklan 1. V. 1945. po Bobanovim ustašama. Okruž. kom. br. 1/45.
- 94.) PETROVIĆ MARIJA, iz Bereka, zaklana 1. V. 1945. po Boban. ustaš. Okr. Kom. br. 1/45.
- 95.) ROJČEVIĆ NIKOLA, ratar, 42. g., iz Delova, strijeljan 19. XII. 1941. osudom P.p. s. u Bjelovaru. Okruž. kom. br. 286/45.
- 96.) RAJČEVIĆ GJURO, ratar, 28 g., iz Severina, strijeljan 15. V. 1944. po služ. saopćenju žup. red. oblasti (bjelovarski tjednik „Domovina” V-44 br 20. (36 str. 8.)
- 97.) RATKOVIĆ BRANKO, iz Stanića, opć. Kapela, zaklan 1. V. 1945. po Bobanovim ustašama. Okruž. kom. br. 1/45.
- 98.) SABLJIĆ SAVO, iz Čadjavca, strijeljan 20. XII. 1941. presudom P.p.s. 488/41 od 17. XII. 1941. Okruž. kom. br.443/45.
- 99.) SUŠA IVAN, krojač, 34 god., iz Bjelovara, strijeljan 13. X. 1941. po osudi P.p.s. u Bjelovaru. Okruž kom. br. 253/45.
- 100.) SKRBIN MILE, ratar, 44 g., iz Ždralova, strijeljan 13. X. 1941. po osudi P.p.s. iz Bjelovara. Okruž. kom. br. 253/ 45.
- 101.) SRDIĆ MIHAJLO, ratar, 65 g., iz Žabjaka, strijeljan po njemačkoj vojsci za odmazdu 19. X. 1943. Grad. kom. br. 45 x79-45.
- 102.) STANIĆ TEREZA, Martinova, iz Pitomače, zaklana 1. V. 1945. po Bobanovim ustašama. Okruž. kom. br. 1/45.
- 103.) ŠOSTARIĆ IVAN, ratar, 31 god., iz Hlebina, strijeljan 19. XII. 1941. po osudi P. p. s. iz Bjelovara. Okruž. kom. br. 286/ 45.
- 104.) ŠPALJ BRANKO, student veterine, 20 g., iz Zagreba, strijeljan osudom P. p. s. u Bjelovaru polovicom aprila 1942. Okruž kom. br. 430/45.

- 105.) ŠULJ DMITAR, ratar, 29 god., strijeljan osudom P. p. s. u Bjelovaru polovicom aprila 1942. Okruž. kom. br. 430/45.
- 106.) ŠEŠIĆ GJURO, ratar, 46 god., iz Starih Plavnica prema služ. saopćenju žup. red. oblasti u Bjelovaru 15. V. 1944. strijeljan (bjelovarski tjednik „Domovina” V-44 br 20. (36 str. 8.)
- 107.) ŠKARECKI ANTUN, iz Dubrave, strijeljan po njemačkoj vojsci za odmazdu 19. X. 1943. Grad. kom. br. 45 x79-45.
- 108.) ŠIPTAR CILA, iz Bereka, zaklana 1. V. 1945. po Bobanovim ustašama. Okruž. kom. br. 1/45.
- 109.) TOPLJAK MARIJAN, tipograf, 30 g., zaklan 11. III. 1945. po Bobanovom ratnom sudu. Grad. kom. br. 7/45.
- 110.) TUŠEK STJEPAN, trg. pomoćnik, 32 god., iz Bjelovara, strijeljan 11. 3. 1945. po Bobanovom ratnom sudu. Grad. kom. br. 7/45.
- 111.) TANDARIĆ STJEPAN, ratar, 50 god., iz Malog Trojstva, strijeljan 23. XII. 1943. po njemačkoj vojsci za odmazdu. Grad. kom. br. 62/45.
- 112.) TANDARIĆ, žena Stjepana, 40 god., iz Malog Trojstva, strijeljana 23. XII. 1943. po njemačkoj vojsci za odmazdu. Grad. kom. br. 62/45.
- 113.) TURKOVIĆ N., iz Garešnice, strijeljan 23. XII. 1943. po njemačkoj vojsci za odmazdu. Grad. kom. br. 62/45.
- 114.) TOMAŠEVIĆ JOSIP, Matin, iz Štefanja, zaklan 1. V. 1945. po Bobanovim ustašama. Okruž. kom. br. 1/45.
- 115.) VUČKOVIĆ STEVO, ratar, 48 god., iz Srdinca, strijeljan 19. XII. 1941. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okruž. kom. br. 286/45.
- 116.) VEKIĆ TOMO, ratar, 39 god., iz Male Peratovice, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okruž. kom. br. 253/45.
- 117.) VUKOSAVLJEVIĆ ANDRIJA, soboslikar, 33 god., iz Zagreba, strijeljan 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okruž. kom. br. 253/45.
- 118.) VARIČAK KATA, domaćica, 58 god., iz Srpskog Selišta (Kutina), strijeljana 13. X. 1942. osudom P. p. s. u Bjelovaru. Okruž. kom. br. 69/45.
- 119.) VALENTA JOSIP, vatrogasac, 28 god., iz Dubrave, strijeljan 23. XII. 1943. po njemačkoj vojsci za odmazdu. Grad. kom. br. 654/45.
- 120.) VARADI BELA JORDANOV, Stara Kaniža, Senta, zaklan 1. V. 1945. po Bobanovim ustašama. Okruž. kom. br. 1/45.
- 121.) VACLAVEK ADOLF, iz Daruvara, zaklan 1. V. 1945. po Bobanovim ustašama. Okruž. kom. br. 1/45.

- 122.) VASILJEVIĆ DUŠAN, Kolarevo selo, Ivanska, zaklan 1. V. 1945. po Bobanovim ustašama. Okruž. kom. br. 1/45.
- 123.) VUKELJA MARIJA, Petrička, kotar Čazma, zaklana 1. V. 1945. po Bobanovim ustašama. Okruž. kom. br. 1/45.
- 124.) VILČEK ANDJELA, iz Ivanjske, zaklana 1. V. 1945. po Bobanovim ustašama. Okruž. kom. br. 1/45.
- 125.) ZAVRŠNIK JOSIP, električar, 52 god., iz Bjelovara, strijeljan 23. XII. 1943. po Nijemcima. Grad. kom. br.62/45.

PRILOG 2.⁸⁰³

Adm. br. 3/46

Bjelovar, 22. I. 1946.

Z E M A L J S K O J K O M I S I J I
 ZA UTVRĐIVANJE ZLOČINA OKUPATORA I NJIHOVIH POMAGAČA
 Z A G R E B

Savezno Vašeg broja 39. od 2. I. 1946. u predmetu djelovanja Pokretnog prijekog suda dostavlja se sljedeći izvještaj:

Koliko smo mogli do sada ustanoviti Pokretni prijeki sud iz Zagreba održao je u Bjelovaru sudjenja u drugoj polovini decembra 1941., početkom i u drugoj polovini aprila 1942., te koncem septembra i početkom oktobra 1942. Poslije toga, iako se je tokom 1943. i 1944. u nekoliko navrata očekivao dolazak tog suda iz Zagreba, nije više došao, vjerojatno uslijed nesigurnosti prometa. Za to su tokom 1943. i 1944. istraženi Pokretnog prijekog suda, koji su se tada nalazili i u zatvorima Sudbenog stola ili policije, zbog manjih delikata, predavali redovnom sudu (Sudbenog stolu), a zbog ostalih delikata predavana istraženi župskoj redarstvenoj oblasti u Bjelovaru, k oja je neke od njih zadržavala kao taoce, te su oni streljani za odmazdu zbog napadanja na željezničke objekte, neki su izravno upućivani u logore, dočim je jedan dio predavan zagrebačkoj policiji također radi zadržavanja u logoru. Kad je pak početkom 1945. ustanovljen u Bjelovaru gornji sud V.hrvatske divizije (Bobanove), predani su istraženi koji bi trebali doći pred Pokretni prijeki sud, spomenutom vojnom sudu.

⁸⁰³ HR-DABJ, fond 29., Okružna komisija za istraživanje ratnih zločina Bjelovar, kut 11, 3/46. Izvješće o djelovanju Ustaškog pokretnog prijekog suda.

Prema prikupljenim podacima dana 20. XII. 1941. strijeljane su na Vojnoviću kod Bjelovara dvije grupe osudjenika Pokretnog prijekog suda u Zagrebu, sudjene od 15-19. XII. 1941. u Bjelovaru. Tom zgodom su strijeljani;

I. grupa:

- 1) Slavko Ledinski, 41 god. st., zid. pomoćnik iz Novigrada Podravskog
- 2) Matija Ormoš, 36 g. st., stolar iz Novigrada Podravskog
- 3) Ivan Crkvenac 32 g st., ratar iz Novigrada Podravskog
- 4) Josip Goldšmid 41 g.st., trgovac iz Novigrada Podravskog
- 5) Milan Pulja 36 g. st., ratar iz Plavšince
- 6) Stevo Ciganović, 34. st., ratar iz Plavšince
- 7) Ivan Šostarić, 31 g. st., ratar iz Hlebina
- 8) Nikola Rojčević, 42 g. st. iz Delova
- 9) Stevo Vučković, 48 g. st., ratar iz Srdinca
- 10) Milan Kukić, 35 g. st., ratar iz Vlajsava
- 11) Žiga Jelinić, 50 g. st., trgovac iz Vlajsava
- 12) Josip Blažić, 45 g. st., ratar iz Vlajsava
- 13) Nikola Kalanj, 40 g. st., ratar iz Borovljana
- 14) Stjepan Iveković, 40 g. st., postolarski obrtnik iz Bjelovara
- 15) Kasim Čehaić, 33 g. st., postol. pomoćnik iz Bjelovara

Svi ovi strijeljani su na osnovu presude Pokretnog prijekog suda zagrebačkog od 19. XII. 1941., koja se prilaže u ovjerovljenom prepisu. Ovaj predmet je obradjen po ovoj komisiji pod posl. brojem 286/45 i odaslan Vam 17. VIII. 1945.

II. grupa:

- 1) Petar Manojlović iz Hrv. Kapele, presuda od 15. 12. 41. br. P. p. s. 487/41
- 2) Stevo Otković iz Dapčevice, presuda od 16. 12. 41., br. P. p. s 941/41
- 3) Gjuro Labus iz Mikleuške, presuda od 16. 12. 41. br P. p. s. 527/41
- 4) Ljubica Gjikanović iz Gor. Kovačice, presuda 17. 12. 41. br. P. p. s. 101/41
- 5) Fuček Gredelj Viktorija iz Kutine, presuda od 17. 12. 41. br. P.p. s. Bj 1/41
- 6) Kovačević Veljko iz Gor. Rašenice, presuda od 17. 12. 41. br P. p. s 483/41
- 7) Dautanec Josip iz Kalinovca, presuda od 17. 12. 41. br. P. p. s 481/41
- 8) Popović Savo iz Bršljanice, presuda od 17. 12. 41. br P. p. s 498/41

9) Sabljčić Savo iz Čadjavca, presuda od 17. 12. 41. br P. p. s 488/41

10) Kudrnovsky Alojz iz Hercegovca, presuda od 17. 12. 41. (Bj) 6/41

11) Varičak Kata iz Srp. Selišta, presuda od 17. 12. 41. br. P. p. s.

Zbog kojih delikata su isti streljani nije se moglo ustanoviti. Jedino postoje izvještaji sada pok. okružnog sudije Marka Betea, koji je morao prisustvovati tom streljanju. Izvještaj se prilaže u ovjerovljenom prepisu. Ovaj predmet odaslan Vam je pod naš posl. br. 443/45 dne 15. X. 1945., a slučaj Fuček Gredelj Viktorije još je i posebno pod posl. br. 64/45.

Prema podacima iz našeg spisa posl. br. 322/45 odaslanog 20. 8. 1945. ustanovili smo, da je u to vrijeme sudjen na smrt po istom sudu i Rogožar Gjuro iz Kašljeveca, ali je pomilovan, no ponovno hapšen i otjeran u logor gdje je nestao.

Iz istog spisa proizilazi da je početkom travnja 1942. sudjena na smrt po istom sudu Rogožar Eva iz Kašljeveca, ali je pomilovana na 15. godina.

U drugoj polovici mjeseca aprila 1942., sudjeni su po istom sudu na smrt i na Vojnoviću strijeljani:

- 1) Špalj Branko, 20 g. st., student veterine iz Zagreba
- 2) Novaković Savo, 34 g. st., ratar iz Predavca
- 3) Prpić Karlo, 26 g., radnik
- 4) Šulj Dmitar, 29 g., ratar
- 5) Pejčinović Savo, 21 g., djak iz Klačinca kod Banja Luke
- 6) Čubrić Nikola

Ovaj predmet je obradjen pod našim posl. br. 480/45 od 25. IX. 45.

Posljednje sudjenje Pokretnog prijekog suda zagrebačkog u Bjelovaru održano je koncem septembra i početkom oktobra 1942. nakon masovnog hapšenja po VRP-u.

Tada su sudjena na smrt 52 lica, od kojih su 14 pomilovana. 37 njih strijeljano je na Vojnoviću 13. i slijedećih dana mjeseca oktobra 1942. dočim je sudac Bete Marko, osudjen na smrt, prije same eksekucije izvršio samoubistvo i zakopan sa streljanima.⁸⁰⁴ Strijeljani su:

- 1) Matačić Josip, gostioničar, 50 g. Bjelovar
- 2) Suša Ivan, krojač 34 g., Bjelovar
- 3) Holik dr. Emilija, liječnica 39. g., Bjelovar
- 4) Gošić Tošo, gostioničar, 50 g., Skucani
- 5) Ivanković Branko, mlinar, 40 g., Brezovac

⁸⁰⁴ Gradske vesti, *Bilogora*, br. 77, 21. XI. 1942., str. 4.

- 6) Brozović Branko, zubar 40. g., Bjelovar
- 7) Malešević Dragoljub, trg. Pomoćnik, 33 g., Bjelovar
- 8) Akšan Nikola, ratar, 48 g., Ždralovi
- 9) Skrbín Mile, ratar, 44 g., Ždralovi
- 10) Bodja Mile, ratar, 39 g., Ždralovi
- 11) Pavić Stanko, ratar, 33 g., Ždralovi
- 12) Basta Ilija, ratar, 35 g., Ždralovi
- 13) Pokec Ivan, ratar, 48 g., Patkovac
- 14) Dragić Hubert, učitelj, 40 g., Predavac
- 15) Kukić Milorad, ratar, 39 g., Rogoža
- 16) Levec Antun, zidar, 39 g., Grubišno Polje
- 17) Kundak Gjuro, ratar, 23 g., Ivanovo Selo
- 18) Marić Savo, ratar, 78 g., Vel. Grdjevac
- 19) Duruz Mile, ratar, 37 g., Popovača
- 20) Matišić Stanko, strojobravar, 22 g., Ludbreg
- 21) Krušec Franjo, postolar, 20 g., Zagreb
- 22) Madjer Josip, trg. pom., 22 g., Lasinja
- 23) BoškoroV Ivan, radnik, 50 g., iz Rusije
- 24) Knežević Milan, ratar, 21 g., iz Vel. Barne
- 25) Lužaić Lazo, ratar, 46 g., Mala Peratovica
- 26) Otković Savo, ratar, 32 g., Mala Peratovica
- 27) Vekić Tomo, ratar, 39 g., Mala Peratovica
- 28) Čavić Jovo, ratar, 29 g., Dišnik
- 29) Eremija Milan, radnik, 24 g., Oblaj
- 30) Novosel Marko, postolar, 24 g., Hercegovac
- 31) Vukosavljević Andrija, soboslikar, 33 g., Zagreb
- 32) Novak Franjo, radnik, 19. g., Zagreb
- 33) Ogorelec Ivan, postolar, 21 g., Zagreb
- 34) Kundak Ljuban, ratar, 49 g., Turčević Polje
- 35) Hajdinović Kata, kućanica, 30 g., Kutinica
- 36) Majdak Stjepan, ratar, 32 g., Donji Sarampov
- 37) Grbić Luka, ratar, 22 g., Dišnik

Ovaj predmet obradjen je u našem spisu Posl. br. 253/45 i odaslan Vama 7. VIII. 1945.

Osim spomenutih slučajeva ustanovili smo u našem spisu Posl. br. 69/45 odaslanom Vama 3. VII. 45., da je pred spomenutim sudom 1941. sudjena i Kata Varičak te strijeljana. Prema dosad ustanovljenom bilo bi po Pokretnom prijekom sudu zagrebačkom u Bjelovaru sudjeno na smrt 86 lica. Nad njima 70 je izvršena smrtna kazna.

Ustanovljeno je da je u mjesecu oktobru 1941. sastav vijeća tog suda bio: predsjednik dr Ivan Vidnjević, članovi suda ustaše Ljudevit Iveković, student iz Zagreba i Krešimir Šuklje, redarstveni činovnik iz Zagreba. Optužbu je zastupao Vladimir Vranković i zapisničar Ivka Pintač zvaničnica tadanjeg sudb. stola u Bjelovaru. Na kasnijim raspravama uvijek je predsjedavao dr Vidnjević, a optužbu zastupao Vladimir Vranković, dok su članovi suda ustaše iz Zagreba mijenjali.

Način kako se je vršilo samo sudjenje opisano je u iskazima svjedoka dra Becka Božidara i dra Aleksija Luttenbergera, koji se u originalu prilažu. Pregledom arhiva bivšeg okružnog suda i bivšeg državnog tužništva nismo mogli pronaći druge podatke. Zagrebački Pokretni prijeki sud je sve spise P. p.s. svaki puta poslije rasprave ponio sobom u Zagreb.

Smrt Fašizmu – Sloboda Narodu !

Tajnik:

Dr. Luttenberger v. r.

Pretsjednik

Belčić v.r.

PRILOG 3.⁸⁰⁵

Broj 1/1945. g.

Dan 5. juna 1945. g.

ZEMALJSKOJ KOMISIJI ZA UTVRĐIVANJE RATNIH ZLOČINA

Priloženo dostavlja se predmet pokolja 67 istraženika V.hrv. divizije, uz slijedeći izvještaj:

Odmah nakon ulaska naše vojske u oslobođeni Bjelovar prijavljeno Komisiji grada, da su u noći 1. na 2. maja 1945. potučeni neki ljudi na Vojnoviću iza kasarne bivše žandarmerijske škole i da se vjerojatno njihovi lješevi ondje nalaze. Komanda grada obrazovala je odmah ko-

⁸⁰⁵ HR-HDA, fond 306, ZKRZ, kut 691, br. 1/60. Gradska komisija za utvrđivanje ratnih zločina okupatora i njegovih pomagača Zemaljskoj komisiji za ratne zločine Zagreb, 5. VI. 1945.

misiju za istraživanje tog zločina i pozvala sudiju okružnog suda Mladena Belčića, da provede očevid i eventualnu ekshumaciju, kao i ogled lješeva ako se pronadju. Komisija uputila se je na Vojnović, gdje su neki građani pokazali mjesta, gdje su Nijemci i ustaše često streljali građane i seljake. U boriku iza rečene kasarne, nedaleko tornja za vodovod, opažen je svježe zatrpani obrambeni rov, koji je odmah odkopan i nadjen je pun lješeva, za koje su prisutni ljekarski stručnjaci ustvrdili, da su stari oko tjedan dana. Ekshumirano je 17 lješeva, od kojih su neki identifikovani po prisutnima ili po nadjenim kod njih legitimacijama. Pred veče je stigao na lice mjesta komesar komande grada Svjetlečić i izjavio da zabranjuje, iz higijenskih razloga, daljnja iskapanja žrtava, a osim toga da je već dovoljno ustanovljen način ubistva. Kako sudija Belčić nije mogao nastaviti uredovanjem, jer su ljekari i radnici otišli sa mjesta, gdje su žrtve pokopane, to je obustavljeno daljnje uredovanje na iskapanju, a nastavljeno istraživanje imena žrtava i preslušavanjem svjedoka.

Samo djelo može se rekonstruirati prema iskazima svjedoka Čede Spasića, koji je slučajem ostao živ, a prisustvovao je klanju svih žrtava, i svjedokinje Marije Cvetković, koja se je nalazila u onoj sobi policijskog zatvora, odakle su bobanovci izveli dvanaest žena na Vojnović. Prema iskazu svj. Čede Spasića došlo je noću 1. na 2. V. ov. god. 22 bobanovca, pod vodstvom jednog ustaše sa „ufrkanim” brkovima u zatvor bivšeg sudbenog stola, gdje su se nalazili istraženi vojnog suda, izveli 45 istraženika na dvorište, gdje su ih telefonskom žicom, po dvojicu vezali i odveli izjavivši da ih vode u Križevce. Kod Omčikusove kuće – gdje se je nalazio ostsjek I c / spomenutog vojnog suda – kojim je upravljao ustaški satnik Vladimir Rukavina/, pridružilo se je spomenutoj grupi još veći broj žena i oko 10 muškaraca. Čitavu grupu odveli su kroz bivšu žandarmerijsku kasarnu u borik iza kasarne, gdje su ih u grupama po 16 odveli do jednog obranbenog rova i polegavši poledjice po dvojicu, klali kratkim noževima, a one koji su još pokazivali znakove života, dotukli nekim teškim tupotvrdim predmetom. Prema iskazu svj. Marije Cvetković, iste noći izvelo je 4 ustaša /bobanovaca/ iz policijskog zatvora 12 žena, koje su po danu dovedene iz zatvora sudb. stola, gdje su se nalazile u istrazi ratnog suda i odvedene na Vojnović, pa će to biti one žene, koje svj. Spasić spominje, da su se kod Omčikusove kuće pridružile njegovoj grupi. Sve žrtve, izgleda da su pripadnici NOP-a odnosno Jugoslavenske armije, a par Madjara i djak Pero Djurić iz Petrovaradina, vjerojatno da su zarobljeni pripadnici vojvodjanske jedinice, jer se inače ne može zaključiti kako bi dospjeli u ovdašnji vojni zatvor.

Popis zatvorenika ovdašnjeg neprijateljskog ratnog suda nije pronadjen, prem se je za njim na sve načine tragalo, pošto je vjerojatno spaljen, a od čuvara zatvora, koji su prije ovdje bili, nema nikoga. Na taj način većinu žrtava nije se uspjelo identifikovati.

Od ovdašnje OZN-e zamoljeno je da nam saopći podatke i tačna imena svih funkcionara koji bi došli u obzir kao krivci ovoga zločina, ali zatražene podatke nismo do sada mogli dobiti, prem smo na iste do sada čekali, čime se je zateglo odaslanje tog predmeta.

Zločinac Rafael Boban bio je do zadnjega komadant u Bjelovaru /pisano rukopisom/.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU

TAJNIK:

/potpis nečitljiv/

PRETSJEDNIK:

/potpis nečitljiv/

Pošto je za zločinca Rafaela Bobana postupano već u ranijim spisima, to se predmet u ovom spisu smatra riješenim.

Pročel./nečitljivo/

SUMMARY

THE ISSUE OF THE NUMBER OF VICTIMS OF USTASHA AND GERMAN TERROR AT THE „VOJNOVIĆ” EXECUTION GROUNDS IN BJELOVAR DURING THE PERIOD OF THE INDEPENDENT STATE OF CROATIA (1941-1945)

Abstract: The paper gives a brief outline of the Ustasha and German terror in Bjelovar during the Independent State of Croatia (1941-1945) with a focus on the issue of researching the victims who were shot on the Vojnović plateau. Although the exhumation of the murdered people was carried out after the war, it is obvious that it did not include the total number of victims. Since then, somewhat different numbers of victims have appeared in the Bjelovar public, from a few hundred to as many as 909 victims. An official stance on the subject has never been reached in historiography.

Key words: The Independent State of Croatia, terror, shooting, victims, Vojnović, Ustasha, Germans